

De betekenis van de Vogelwet 1936 en de Jachtwet in relatie tot houtoogstwerk tijdens het broedseizoen

Houtoogst en verstoring van vogels

Er bestaat onduidelijkheid over de mate waarin de uitvoering van houtoogstwerkzaamheden in het broedseizoen verstoring van vogels veroorzaakt en over de toepasbaarheid van wetgeving op het gebied van natuurbeschermingsrecht. Zowel de Vogelwet 1936 (die in 1994 is veranderd) als de Jachtwet kunnen bij houtoogst van toepassing zijn. Vogelbescherming Nederland ziet het liefst dat bij houtoogstwerkzaamheden zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met het broedseizoen.

In de praktijk blijken boseigenaren en bedrijven die de houtoogst uitvoeren niet op de hoogte zijn van de wetgeving. Met dit artikel geven we aan wat de strekking is van de belangrijkste wetsartikelen die gaan over het verstoren van vogels.

Het doel hiervan voor de praktijk van bosbeheer en vogelbescherming is een basis te geven aan goede afspraken over de planning en uitvoering van oogstwerk. Daarom gaan we zowel op de geldende wetgeving als op de mate van verstoring van bepaalde houtoogstwerkzaamheden in. Tot slot geven we een aantal adviezen om de verstoring te beperken.

Wat zeggen de beide wetten over "verstoring"?

Vogelwet 1936

Volgens artikel 1 van de

Vogelwet 1936 zijn beschermde vogels: alle vogels, die behoren tot een van de in Europa in het wild levende soorten, met uitzondering van de tamme duivenrassen, de tamme knobbelzwanen en de in artikel 2 van de Jachtwet genoemde soorten. (voor de bosbouwsector zijn van belang: houtduif, zwarte kraai, roek, kauw, vlaamse gaai, ekster, fazant, korhoen, patrijs en houtsnip).

Dat betekent dat voor bijna alle vogelsoorten (dus ook de meer algemene soorten als de merel en de koolmees) de in de Vogelwet 1936 vermelde geboden en verboden van toepassing zijn. Voor de bosbeheerpraktijk zijn vooral de artikelen 5 en 8 van deze wet van belang bij het uitvoeren van werkzaamheden.

Deze artikelen luiden als volgt:

Artikel 5.

Het doden, pogen te doden, vangen, pogen te vangen of opzettelijk verontrusten van beschermde vogels is verboden.

Artikel 8.

1. Het zoeken, rapen, uithalen of het opzettelijk vernielen dan wel beschadigen van eieren van beschermde vogels of het verstoren, het opzettelijk vernielen dan wel beschadigen of het wegnemen van hun nesten is verboden.
2. Het pogen eieren van beschermde vogels te rapen of uit te halen en het pogen hun nesten te verstoren of weg te nemen is verboden.

Het is van belang te onderkennen dat de wet niet het begrip "broedseizoen" hanteert. De wet spreekt zich daarentegen concreet uit over "vogels", "nesten" en "eieren" waarvan het belang in het geding is. Dat is ook goed te begrijpen, want er is niet één broedseizoen. Elke vogelsoort kent zijn eigen periode, die voor de voortbrenging van de jongen essentieel is. In een bijlage bij dit artikel hebben we een overzicht gegeven van de uiteenlopende periodes die voor de verschillende vogelsoorten van belang zijn.

Van opzettelijk verontrusten (art. 5) kan ook buiten het broedseizoen sprake zijn: een boom waarin 's winters ransuilen roesten mag niet, als er in de wintermaanden uilen in roesten, worden geveld. Ook in de directe nabijheid van de roestplaats dient men rekening houden met de mate van verstoring die veldingswerk kan opleveren.

Oude nestbomen van roofvogels, die vaak op hetzelfde nest terugkeren, vallen ook onder de bescherming van deze wet en mogen niet zonder meer worden geveld. Een derde voorbeeld zijn bomen waarin kolonies blauwe reigers broeden. Ook deze vallen onder de bescherming van dit wetsartikel. Blauwe reigers beginnen al in februari met het bouwen van de nesten en de nesten zijn vanaf dat moment dan ook volledig beschermd.

Moeten deze bomen worden geveld, dan kan dat het best gebeuren korte tijd nadat de jonge vogels het nest en nabijgelegen bomen hebben verlaten (nazomer en herfst).

Voor hollenbroeders en insecteneters is de aanwezigheid van dood hout van groot belang

Opzettelijk vernielen dan wel beschadigen (art. 8) heeft vooral betrekking op verstoring in het broedseizoen van nest en/of eieren. Uit de bijgevoegde tabel blijkt dat moeilijk aan te geven is wat nu "het" broedseizoen is. Het hanteren van één vaste periode voor het maken van afspraken met uitvoerders van houtoogstwerk is dan ook weinig effectief. Per vogelsoort zijn er verschillen in broedseizoenen en per bostype zijn er ook weer verschillen in de vogelsoorten die er kunnen voorkomen. Bovendien kent hetzelfde bostype op verschillende plekken in Nederland niet altijd dezelfde vogelbevolking.

In theorie betekent artikel 8 echter dat, wanneer vastgesteld is dat er in een bepaalde boom of perceel beschermde vogels broeden (of bezig zijn met nestbouw of verzorging van jongen) er geen opzettelijke vernieling of beschadiging mag plaatsvinden. Bij de planning van de houtoogstactiviteiten kan daarmee al zoveel mogelijk rekening worden gehouden door de bosvakken waarin wordt geoogst vooraf goed te inventariseren of te laten inventariseren.

Inventarisaties

Jaarlijkse inventarisaties van de vogelstand geven een goed inzicht waar vogels broeden en in welke periode. Dit inventariseren kan de boseigenaar zelf doen of laten doen door enkele kundige mensen van een plaatselijke vogelwerkgroep (de adressen zijn op te vragen bij Vogelbescherming Nederland). Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de provinciale Landschappen hebben dit soort inventarisaties meestal wel beschikbaar voor hun eigen terreinen.

Met die gegevens kan een goede planning worden gemaakt van de volgorde en het tijdstip waarop de verschillende oogstwerkzaamheden kunnen worden uitgevoerd waarbij men zoveel mogelijk rekening houdt met de periode waarover de betrokken vogelsoorten afhankelijk zijn van een ongestoorde broedplaats. Het zal vaak lastig blijken omdat veel nesten van kleinere soorten niet eenvoudig gevonden worden. De spreiding van het broedseizoen is groot. Spechten kun-

nen evenals bosuilen en boomklevers al in februari op eieren zitten. Merels en zanglijsters nog tot ver in juli. Het risico van verstoring van een wiewaal is vóór mei en ná juni beperkt.

Voor de werkplanning is het daarom ook goed om een tweede onderscheid te maken naar de verschillende soorten bos: de kans op verstoring van bodembroeders, zoals houtsnip, in een ouder beukenbos (of spar of douglas) is bijvoorbeeld vrij klein, terwijl bij gebrek aan oude dode bo-

men de bosuil niet zal voorkomen in jonge bossen.

Ook een verder onderscheid naar het soort oogstwerk is belangrijk. Daarover verderop in dit artikel.

Wanneer de uitvoering van de houtoogstwerkzaamheden wordt afgestemd op inventarisatiegegevens is het in elk geval duidelijk dat, mocht er toch onverhoopt nog sprake zijn van een geval van verstoring het zeker geen opzettelijke verontrusting is waarover art. 5 spreekt: er is immers voldaan aan alle mogelijke zorgvuldigheid om die verstoringen te voorkomen.

De Jachtwet

Naast de Vogelwet 1936 is voor een klein aantal bosvogelsoorten de Jachtwet van belang. Voor de bosvogels die genoemd worden in artikel 2 van de Jachtwet (o.a. houtduif, zwarte kraai, roek, kauw, vlaamse gaai, ekster, fazant, korhoen, patrijs en houtsnip) geldt dat in artikel 10 van de Jachtwet staat dat het verboden is eieren van gevederd wild onder zich te hebben, te zoeken, te rapen, opzettelijk te vernielen dan wel te beschadigen. Nesten mogen niet opzettelijk worden vernield of beschadigd en ook het opzettelijk verontrusten van Jachtwet-vogels waarop de jacht niet is geopend is verboden.

Artikel 8 van de Jachtwet maakt echter weer een uitzondering op deze regel voor zwarte kraaien, kauwen, vlaamse gaaien, eksters en houtduiven.

Net als de Vogelwet spreekt ook de Jachtwet nadrukkelijk over het vereiste van opzettelijkheid. Dit komt erop neer dat in een eventueel strafproces moet worden bewezen dat er sprake is van opzet. Indien alle mogelijke zorgvuldigheid is betracht loopt men dan ook weinig risico om geverbaliseerd te worden. Het is daarom van belang om de inventarisatiegegevens te bewaren.

Een duidelijk voorbeeld van een Jachtwetvogel die al vroeg in het jaar dwingt tot aanpassing van de houtoogstplanning is de roek. Deze koloniebroeder is in februari volop aan het broeden. Meestal zijn de broedkolonies wel bekend zodat het betrekkelijk gemakkelijk is om vellingswerk in zo'n perceel ruim tevoren uit te voeren. Verstoring van de vogels en conflict met de Jacht- en/of Vogelwet is in zo'n situatie makkelijk te voorkomen.

Wat is het belang van uitvoering van houtoogstwerk in het broedseizoen?

Hierboven hebben we aandacht besteed aan wat Vogelwet en Jachtwet te zeggen hebben in verband met een mogelijk belangenconflict met houtoogstwerk. Het is daarom ook goed stil te staan bij het belang dat bosbezitter, houtoogstondernemer en houtverwerkende industrie hebben bij het uitvoeren van houtoogstwerk zonder al te veel onderbrekingen.

De Nederlandse houtverwerkende industrie die stammen verzaagt of palen maakt of krantenpapier, heeft het nodig om een regelmatige aanvoer te krijgen van hout uit het bos. Deze bedrijven kunnen naar eigen zeggen niet een paar maanden stil staan omdat er geen hout uit het bos kan komen door onderbreking van de houtoogst. De opslag van een werkvoorraad rondhoutstammen in het voorjaar en / of de import van hout in de zomer zijn daarvoor geen werkbare oplossingen. Dat kost zoveel geld dat de bestaanszekerheid van die bedrijven dan in het gedrang komt. Ook uit milieuoogpunt is het niet wenselijk om meer te gaan importeren of extra veel oogstwerk in de wintermaanden uit te voeren. Het levert extra transportbewegingen op en er moet dan meer werk worden uit-

gevoerd in een periode waarin de kans op beschadiging van bosbodem en boswegen groter is. Of het probleem wordt verplaatst naar buitenlandse bossen waar dan net zo goed vogels broeden.

Ook voor de bedrijven die de stammen vervoeren en het oogstwerk uitvoeren is het niet mogelijk om een paar maanden ander werk buiten het bos te doen. De machines zijn daar niet voor geschikt en het personeel is juist gespecialiseerd in de uitvoering van boswerkzaamheden.

Met een goed begrip van de belangen van een ongestoord broedseizoen en een ongestoord kunnen werken kunnen echte belangenconflicten voor een belangrijk deel worden vermeden. Het is dan wel van belang dat met onderstaande aandachtspunten wordt rekening gehouden.

Het is ook goed te bedenken dat het vellen van bomen ook weer nieuwe kansen voor de natuur schept: door dunningen komt er meer licht op de bodem waardoor struik- en kruidengroei wordt gestimuleerd. Ook verjongingsvellingen kunnen een verrijking zijn omdat vogels die het moeten hebben van open plekken in het bos, zoals nachtzwaluw en boompieper, daardoor worden aangetrokken. Dunning van een bosopstand vindt maar eens in de vier tot zes jaar plaats en in een beperkt deel van het bosgebied.

Aandachtspunten voor houtoogstactiviteiten

Wat is houtoogst eigenlijk?

Bij houtoogst wordt meestal meteen gedacht aan het vellen van bomen vanwege de houtwaarde. Het is daarbij ook goed te weten dat het meeste hout dat in de Nederlandse bossen wordt geoogst afkomstig is uit dunnin-

Selectie (bos)vogels, broedperiode en voorkeur broedgebied.

Soort	Broedperiode 1	Broedgebied
Wespendief	V t/m VIII	Naald- en loofbos
Havik	II t/m VII	Naald- en loofbos
Buizerd	II t/m VII	Naald- en loofbos
Grote bonte specht	II t/m VI	Naald- en loofbos (dood hout)
Boompieper	IV t/m VII	Naald- en loofbos / heidevelden
Sperwer	III t/m VII	Naald- en loofbos (bosschages)
Boomvalk	IV t/m IX	Oud kraaien- en roofvogelnest
Ransuil	II t/m VII	Oud kraaien- en roofvogelnest
Houtsnip	II t/m VII	Vochtig bos met ondergroei
Nachtegaal	IV t/m VI	Vochtig bos met (dichte) ondergroei
Holenduif	II t/m VIII	Holten in (oude) bomen (oud spechtennest)
Bosuif	I t/m VII	Holten in (oude) bomen (vooral oude loofbomen)
Spreeuw	III t/m V	Holten in (oude) bomen
Groene specht	II t/m V	Loof- en gemengd bos
Kleine bonte specht	II t/m VI	Loof- en gemengd bos (dood hout)
Tijftjaf	III t/m VII	Loof- en gemengd bos
Glanskop	II t/m VI	Loof- en gemengd bos (oud)
Boomklever	II t/m VI	Loof- en gemengd bos
Matkop	II t/m VI	Gemengd bos (evt. Naaldbos)
Sijs	II t/m VI	Gemengd bos
Zwarte specht	II t/m VI	Gemengd bos (hoog en oud)
Winterkoning	II t/m VII	Bos met ondergroei
Roodborst	III t/m VI	Bos met ondergroei
Merel	II t/m VII	Bos met ondergroei
Zanglijster	II t/m VII	Bos met ondergroei
Tuinfluit	IV t/m VII	Bos met ondergroei
Staartmees	II t/m VIII	Bos (gemengd) met ondergroei
Zwartkop	IV t/m VII	Bos (hoge bomen) met ondergroei
Braamsluiper	IV t/m VI	Bos met ondergroei (bosranden)
Fluiter	IV t/m VI	Oud loofbos
Bonte vliegenvanger	IV t/m VI	Oud loofbos
Boomkruiper	II t/m VI	Oud loofbos
Wielewaal	V t/m VI	Oud loofbos
Blauwe reiger	III t/m VI	Oud loofbos (kolonies)
Vink	III t/m VII	Alle bostypen
Koolmees	II t/m VII	Alle bostypen
Pimpelmees	II t/m VII	Alle bostypen
(Vuur)Goudhaan	II t/m VI	Naaldbos
Kuifmees	II t/m VII	Naaldbos
Zwarte mees	II t/m VII	Naaldbos
Kruisbek	XII t/m VI	Naaldbos (oude sparren)

1) als broedperiode is de tijd aangegeven die de betreffende soort nodig kan hebben van nestbouw tot en met de verzorging van net uitgevlogen jongen. (maanden zijn genummerd van I tot en met XII.)

gen. Daarbij wordt maar een beperkt deel van de aanwezige bomen in een bosbestand geveld met het doel de andere bomen meer groeiruimte te geven. De

eindkap, waarbij een heel bosbestand in een keer wordt geveld komt veel minder voor. Tegenwoordig zijn dat soort vellingen die bedoeld zijn om weer een vol-

gende bosgeneratie een kans te geven door aanplant of natuurlijke verjonging beperkt in aantal en oppervlakte. Het oogstwerk kan op verschil-

lende manieren worden uitgevoerd. De meest moderne is die met een harvester. Dat is een oogstmachine die de aangewezen bomen in één werkgang velt, van takken ontdoet en in korte stamstukken zaagt. Het voordeel van het werken met deze machine is dat hij heel snel is en weinig lawaai maakt zodat de verstoring beperkt is en van heel korte duur. Met deze oogstmethode worden ondergroei en bosbodem alleen geraakt op het spoor dat de machine voor zichzelf nodig heeft: tussen de sporen in pakt de grijp-arm de bomen op en tilt deze naar zich toe zonder de grond te raken. Bodembroeders en vogels die in de ondergroei broeden worden hierdoor zo min mogelijk verontrust.

Na deze machine komt de uitrijcombinatie - een soort trekker met aanhangwagen en kraan die de stamstukken ophaalt en aan de bosweg klaarzet voor de vrachtauto. Ook dit werk gaat relatief snel en volgt meestal heel kort na de harvester. Hij rijdt ook over dezelfde takkenbaan. Deze werkgang zal in de meeste gevallen nauwelijks versturende effecten hebben op broedvogels. Dat geldt ook voor de afvoer van het langs de weg gestapelde hout met de vrachtwagen.

Een andere manier van houtoogst is die waarbij met de motorzaag bomen worden geveld en van takken worden ontdaan. Meestal worden de stammen meteen en soms korte tijd erna met de motorzaag in stukken opgedeeld die vervolgens ook weer met een uitrijcombinatie worden opgehaald.

Net als bij de harvester kan de velling risico's van verstoring in zich houden; maar voor de daarna volgende werkzaamheden is dat al veel minder het geval.

Wanneer daarentegen, na het

vellen en onttakken van de boom, deze door een trekker met uitsleeptang in zijn geheel naar de weg wordt uitgesleept om daar in stukken te worden gekort kan er ook bij het sleepwerk risico zijn op verstoring van bodembroeders en broedvogels in de ondergroei. Wanneer met een paard wordt gesleept gebeurt dit overigens bijna geluidloos. Het inkorten van hout met de motorzaag aan de bosweg heeft vrijwel geen verstoringsrisico. Als in bijzondere gevallen het motorzaaggeluid een probleem zou kunnen zijn kan worden gekozen om het hout naar een andere bosweg te slepen en daar te korten.

Waar speciaal op letten ?

Naaldhout: let vooral op nesten van kleine zangvogels, zoals (vuur)goudhaan en zwarte mees die vaak bij voorkeur in de jongere naaldbomen broeden. Ook nesten van sperwers kunt u in deze bomen aantreffen. In oudere naaldboomopstanden kunnen ook soorten als buizerd, havik, kruisbek en de wespiedief broeden. Houd bij havik- en wespiediefnesten een cirkel aan van 50 tot 75 meter waarbinnen in de broedperiode niet wordt geveld. Zorg ook dat de velrichting van de nestboom afgekeerd is.

Loofhout: hier is de dichtheid aan broedvogels mede afhankelijk van de ondergroei. (denk aan sommige populier- of beukenbossen zonder struiklaag). Vaak is een vertikaal gesloten bos rijker aan broedsels. De variëteit aan vogelsoorten in loof- en gemengde bossen is groot. In de bijlage staat een aantal soorten weergegeven. Zolang er nog geen blad aan de bomen zit is er meestal ook nog geen sprake van nestbouwactiviteit.

Dode bomen: zowel in naaldbossen als in loofbossen wordt er

vaak bewust voor gezorgd dat er ook grote oude dode bomen blijven staan. Bij het uitvoeren van vellingswerk - in welk seizoen dan ook - moeten deze bomen gespaard blijven: het zijn of worden waardevolle broedplaatsen voor holenbroeders als spechten.

Bosranden: Randen van bosopstanden die bestaan uit een loofhoutstruikbegroeiing moeten gedurende de broedtijd van bijvoorbeeld braamsluiper, merel en nachtegaal zoveel mogelijk worden ontzien. Zorg er bij velling in de aangrenzende opstanden voor dat er geen bomen in de bosrandbegroeiing vallen en concentreer het uitslepen zoveel als mogelijk over één pad.

Overleg tevoren: bosbezitter en houtoogstondernemer moeten samen goed doorspreken waar wel geoogst kan worden en welke (delen van) bosvakken moeten worden ontzien gedurende een bepaalde periode. Duidelijke afspraken over welke werkzaamheden (vellen, slepen, korten, afvoeren), waar, wanneer en hoe op basis van kennis van de vogelstand op die plekken maakt het mogelijk om vogelverstoring en conflicten met de Vogelwet te voorkomen zonder tot een algehele werkstillegging over te gaan.

Wetgeving in de nabije toekomst

Het ziet er naar uit dat ook in de toekomst, onder de Flora- en faunawet, de bescherming van vogels op een soortgelijke wijze wordt geregeld. De Flora- en faunawet is de opvolger van de Jachtwet, de Vogelwet 1936 en een aantal andere wetten op dit gebied. De Flora- en faunawet integreert deze wetten.